

عنوان: شاخصه‌های ازدواج صحیح از منظر قرآن

نویسنده: سمیرا دالوند

چکیده:

نهاده خانواده یکی از نهادهای مهم اجتماعی است. تشکیل این نهاد محوری، با ازدواج و انتخاب یک همسر خوب آغاز میشود. طبق آموزه‌های جامع قرآنی، ازدواج باید براساس معیارها و شاخصه‌های صحیح بنا شود. اسلام تأکید فراوانی بر این مسئله وارد و شاخصه‌های مهم و کاربردی برای آن طراحی کرده است. موضوع این مقاله «شاخصه‌های ازدواج صحیح از منظر قرآن» است. بنابراین روش تحقیق، نقلی-وصیانی و گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای و شیوه پردازش نیز توصیفی-تحلیلی است و دو بخش شاخصه‌های مادی و معنوی دارد.

ازدواج صحیح از ارکان اصلی استحکام خانواده و پیشرفت جوامع بشری است و بقا و دوام هر جامعه‌ای در گرو ازدواج صحیح براساس شاخصه‌های ایمان و تقوا؛ کفویت؛ اصالت خانوادگی، بلوغ، زیبایی و وضع مالی است.

واژگان کلیدی: شاخصه؛ ازدواج؛ ازدواج صحیح؛ قرآن

۱- مقدمه

۱- بیان مسأله

ازدواج پیوندی مقدس است که خاستگاه همهٔ انسانها بوده و ریشه در طبیعت آنان دارد. ازدواج و تشکیل خانواده یکی از بهترین و مهمترین رسوم اجتماعی انسانهاست که از فطرت آنها سرچشمه میگیرد و موجب آرامش روان و ارضای غریزه جنسی است. هر جوانی به طور طبیعی به ازدواج و تشکیل خانواده علاقمند است و غریزه جنسی از انسان میخواهد هرچه زودتر این نیاز طبیعی را اجابت کند. ازدواج درست و صحیح میتواند موجب آسایش جسم و روان گردد و برعکس ازدواج ناصحیح و ناموفق منشأ بسیاری از ناراحتیها و مشکلات است. این مسئله در اسلام بصورت ویژه‌ای مورد توجه قرار گرفته و در قرآن نیز آیاتی در این زمینه آمده است. از آنجا که ازدواجهای سالم نقش بنیادی در تشکیل جامعه آرمانی داشته و زن و مرد از انحراف و گناه مصون میدارد باید براساس معیارها و شاخصه‌های صحیح بنا شود، با توجه به اینکه اسلام به مقوله ازدواج اهمیت بسیاری داده است لذا این پرسش مطرح است که «شاخصه‌های ازدواج صحیح از منظر قرآن چیست؟»

با توجه به انتخاب‌های نادرست و اختلافات زناشویی و در پی آن طلاقهایی که در جامعه است مسأله اصلی این مقاله در گام اول نخست شناخت چیستی ازدواج و شاخصه‌های ازدواج است و از سوی دیگر شاخصه‌های ازدواج فقط در یک عرصه نیست و اقسامی همچون معنوی و مادی دارد بنابراین این چالش و مسئله بعدی مقاله، تبیین و تحلیل هر یک از شاخصه‌های ایمان، تقوا، کفویت، اصالت خانوادگی و... است. روش تحقیق در این مقاله، نقلی-وحيانی و به وسیله بررسی در تحلیل آیات قرآن به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

ب. ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه ازدواج مهمترین مقوله زندگی بشر است و انتخاب صحیح در استحکام خانواده و پیشرفت جوامع نقش بسزایی دارد و همچنین با توجه به معیارهای غلط و بالا رفتن اختلافات خانوادگی و آمار طلاق در سالهای اخیر، نگارنده انگیزه یافت تا با توجه به آیات قرآن نگاهی دقیق به مقولهٔ شاخصه‌های ازدواج صحیح داشته باشد تا در جامعه آمار طلاق و اختلافات خانوادگی کاهش یابد.

ج. پیشینه تحقیق

هرچند درباره ازدواج از منظر اسلام پژوهشهایی در قالب مقاله و پایان نامه‌های علمی انجام شده است. اما در خصوص شاخصه‌های ازدواج صحیح از منظر قرآن آثار اندکی نگاشته شده است. در این زمینه میتوان تنها به یک مقاله پژوهشی اشاره کرد «ملاکهای ازدواج موفق» نوشته: خیرالنساء نادری؛ نشرین بهبهانی زاده مجله: روانشناسی شادکامی و موفقیت شماره ۸۴ بهمن ۱۳۸۹»

وی پس از مفهوم شناسی ازدواج به ملاکهای ازدواج موفق پرداخته است. هرچند مباحث این مقاله پژوهشی، ارتباطی با مقاله پیش روی دارد، لیکن تمرکز آن در ملاکهای ازدواج است و از آیات قرآن بهره‌ای نبرده است.

بنابراین امتیاز مقاله پیش روی، اه تمام به آموزه‌های اسلام در آیات قرآن است.

۲. مفاهیم تحقیق

در این بخش به بررسی لغوی و اصطلاحی کلید واژه‌ها و متغیرهای تحقیق پرداخته میشود:

أ. ازدواج

«ازدواج، در لغت به معنای «جفت شدن» «جفت گرفتن»، «زن کردن» و «توجه کردن» «با یکدیگر جفت و قرین شدن»، «با هم جفت شدن»، «مزاوجه»، «زواج»، «زناشویی»، «جفت کردن»، «تزویج»، «با هم جفت کردن مرد و زن» است.^۱

«ازدواج به معنای پیمان بستن یک زن و مرد به صورت رسمی و دینی برای زندگی مشترک که زناشویی نیز آمده است.^۲

واژه دیگری که بر ازدواج ملامت میکند واژه «نکاح» است که در لغت به معنای تقابل است. نکاح رابطهای است حقوقی- عاطفی که به وسیله عقد بین زن و مرد حاصل میگردد و به آنها حق میدهد با یکدیگر زندگی و رابطه داشته باشند که مظهر بارز آن حق تمتع جنسی است.

^۱ دهخدا، لغت نامه، ج ۲، ص ۱۹۷۹

^۲ عمید، فرهنگ عمید

در تعریف اصطلاحی ازدواج آمده است: «قراردادی است مبتنی بر قانون، شرع، عرف، گفتار یا آیین خاصی بین یک زن با یک مرد برای ایجاد رابطه جنسی و معمولاً اساس خانواده فرزندزایی را تشکیل می‌دهد.^۱

ازدواج قراردادی رسمی برای پذیرش یک تعهد متقابل به منظور تشکیل زندگی خانوادگی، تا طرفین ازدواج در سایه آن، در خط مسیر معین و شناخته شده‌ای قرار گرفته و با آن کامل شوند. این قرارداد با رضایت و خواسته زن و شوهر و بر مبنای آزادی کامل دو طرف منعقد می‌گردد و در پرتو آن روابطی بس نزدیک بین آن دو پدید می‌آید. این قرارداد ارتباط و پیوند دو طرفه به وسیله الفاظ و عبارتی انجام می‌گیرد و آن را (عقد) یا (پیمان ازدواج) می‌نامند.^۲

در تعریف دیگری آمده است: «ازدواج سبب دوام و پایداری نسل است و بقای بشر به آن وصل است. این قانون نظام آفرینش است و بر کل هستی حاکم می‌باشد».^۳

ازدواج یک پیمان مقدس است و در میان تمام اقوام و ملل در تمام زمانها و مکانها وجود داشته است. ازدواج یک نیاز و خواسته طبیعی زن و مرد است و همه مکاتب سالم در جوامع بشری به ویژه مکاتب آسمانی و خاصه دین مبین اسلام بر آن صحنه نهاده و پیروان خود را به ازدواج دعوت و ترغیب کرده است.

ب. ازدواج صحیح

ازدواج، از ضروریات زندگی به شمار می‌آید و هدفها و نیازهای بی شماری را تأمین میکند و از جمله مهمترین هدفهای ازدواج میتوان رسیدن به آرامش، تأمین نیازهای جنسی، بقای نسل، تکمیل و تکامل، سلامت و امنیت اجتماعی و تأمین نیازهای روانی فرد را نام برد.

ازدواج صحیح عبارت است از فرآیند علاقمندی، کشش جسمانی و جنسی، روانی و به دنبال آن فراهم سازی شرایط اقتصادی، اجتماعی، علمی، شغلی، خانوادگی، شخصی دو جنس مخالف در جهت ایجاد یک زندگی مشترک توأم با تفاهم، محبت، پویایی، زاینده‌گی و هدفمند که در رأس آن بیشترین

^۱ شایان مهر، ۱۳۷۷، ص ۱۵۹

^۲ اکبری، ۱۳۷۹، ص ۱۵

^۳ علی گودرزی و ملک محمودی، بی تا، ص ۲۲

تأثیرات مذهب و اعتقاد و دین در طرف دارد. ازدواج صحیح بر پایه ایمان، اخلاق، کفویت، اصالت خانوادگی و... صورت میگیرد.

۳. شاخصه‌های معنوی

تناسب زوجین در ابعاد معنوی و شخصیتی میتواند به خوشبختی و موفقیت طرفین منتهی شود. معنویت به زندگی انسان معنا میبخشد به طوری که در خانواده‌ای که ایمان اصل قرار داده شود و محور زندگی مشترک بر معنویت قرار بگیرد و زندگی مشترک بر پایه معیارهایی که اسلام و قرآن عنوان کرده پایه ریزی شود، دستیابی به ازدواج موفق امکان پذیر شده و موجب خشنودی خداوند و پیامبر اسلام و همچنین، تحسین دیگران میشود. معنویت نقش بسزایی در کامیابی و سعادت یک زندگی مشترک دارد و میتواند با حل مشکلات و بر طرف کردن نارساییهای نظام خانواده و اجتماع، انسان را به هدف عالی تشکیل خانواده و زندگی برساند. شاخصه‌های معنوی در ازدواج صحیح را در امور زیر میتوان خلاصه کرد.

أ. ایمان و تقوا

ایمان از مهمترین ملاکهای مورد سفارش اسلام در موضوع انتخاب همسر است. پایبندی به ارزشهای اسلامی، یکی از عوامل مهم خوشبختی در زندگی زناشویی است. زیرا ایمان به عنوان یک عامل درونی، افراد را از ارتکاب به اعمال خلاف انسانی باز میدارد. زن و مرد با ایمان از هر جهت برای تربیت فرزند صالح شایسته‌ترند، قرآن کریم در اهمیت این مسئله میفرماید: «وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَكُمُ مِّنْ خَيْرٍ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ»^۱

ترجمه: «و با زنان مشرک و بت پرست، تا ایمان نیاورده‌اند ازدواج نکنید؛ اگرچه به ازدواج با کنیزان، دسترسی نداشته باشید؛ زیرا کنیزان با ایمان، از زن آزاد بت پرست، بهتر است؛ هرچند (زیبایی با ثروت یا موقعیت او) شما را به شگفتی آورد و زنان خود را به ازدواج مردان بت پرست، تا ایمان نیاورده‌اند، در نیاورید! و اگرچه ناچار شوید آنها را به همسری غلامان با ایمان درآورید زیرا یک غلام با

وَأَسِعْ عَلِيمٌ» میفرماید: برای ازدواج مجردان اقدام کنید و از فقر آنها نهراسید چون اگر فقیر باشند خدا آنها را بی نیاز خواهد کرد.^۱

این وعده و تضمین صریح و روشن خداوند است. بنابراین از نظر قرآن، ازدواج و ورود به زندگی با فقر نه تنها منع نشده، بلکه از اسباب رفع فقر هم قلمداد شده است.

توجه عمیق به این «نویدها» و «وعده‌های صادق» اطمینان به «امدادهای خداوندی» را درون انسان به وجود آورده و به انسان، شهامت و دلگرمی میبخشد تا با توکل به خداوند، به ازدواج اقدام کند و از مشکلات و موانع نهراسد.

ج. زیبایی

پیشوایان اسلام، بر زیبایی زن به عنوان یکی از نشانه‌های همسر شایسته تأکید کرده‌اند، اما مطالعه منابع دینی نشان می‌دهد زیبایی زن، در مقایسه با معیارهای دیگر انتخاب همسر اهمیت کمتری دارد و در صورت لزوم انتخاب بین زیبایی و معیارهای دیگر، زیبایی از اولویت برخوردار نیست.

از امام صادق نقل شده: «إذا تزوج الرجل المرءة لجمالها أولمائها و كل الى ذلك و اذا تزوجها لدینها رزقه المال و الجمال»^۲ هنگامی که مردی، همسری را تنها به خاطر زیبایی و ثروتش انتخاب کند، خداوند او را به همان زیبایی و ثروت و میگذارد و هرگاه همسرش را بخاطر دیانتش انتخاب کند، خداوند مال و جمال را نیز به او می‌دهد.

در مورد زیبایی مردان نیز دین اسلام زیبایی و جذابیت مردان را در عقل و فرزاندگی آنها دانسته، زیرا علاوه بر این که در منابع دینی تأکید بر زیبایی ظاهری مردان، به عنوان معیاری برای انتخاب همسر صورت نگرفته، بلکه در مواردی اولیای دین دختران و خانواده آنها را به ازدواج با مردان شایسته، علی‌رغم نازیبایی ظاهری آنها سفارش کرده‌اند.

^۱ نور: ۳۲

^۲ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۰۰، ح ۱

پیامبر خدا (ص) فرمودند: «لَا يُخْتَارُ حُسْنُ وَجْهِ الْمَرْأَةِ عَلَى حَسَنِ دِينِهَا»^۱ نباید حُسن صورت زن را بر حُسن دینداری او برگزید.

اگر زیبایی ظاهر و صورت با زیبایی باطن و سیرت همراه نگردد، ممکن است عواقب و مشکلات زیادی را برای فرد و اطرافیان او به همراه داشته باشد. نباید مردان این تصور را داشته باشند، که صرفاً زیبایی زن برای هر مردی خوشبختی و شادکامی را در بر خواهد داشت. رسول خدا (ص) در این باره فرمودند: «مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً لِحَمَالِهَا جَعَلَ اللَّهُ جَمَالَهَا وَبَالاً عَلَيْهِ»^۲ هرکس زنی را صرفاً به جهت زیبایی او انتخاب کند، خداوند زیبایی زن را وبال و گرفتاری برای مرد قرار میدهد.

بنابراین باید در انتخاب همسر حد تعادل را رعایت نمود و نه افراط کرد و نه تفریط، زیرا خداوند خود زیباست و زیبایی را دوست دارد. لذا هر مردی باید برای انتخاب همسر به صورت همه جانبه همه صفات نیکوی یک زن را مدنظر قرار داده و سپس در انتخاب او تصمیم گیری نماید.

جمع‌بندی و نتیجه گیری:

أ: این مقاله با عنوان «شاخصه‌های ازدواج صحیح از منظر قرآن» در دو بخش شاخصه‌های معنوی و شاخصه‌های مادی سامان یافت.

ب. نتیجه گیری

در مهمترین دستاوردها و نتایج این پژوهش میتوان گفت:

۱- ازدواج از نظر طبیعی برای انسان نوعی کمال محسوب میشود و انسان براساس قانون، آفرینش و حکم فطرت برای تأمین نیازهای مختلف روانی- اجتماعی خود و نیز برای بقای نسل، آرامش جسم و روان و حل مشکلات گوناگون زندگی به ازدواج نیازمند است.

۲- اسلام برای تحقق اهداف ازدواج و تحکیم بنیاد خانواده بر روی ایمان و اخلاق تأکید دارد و به کسانی که قصد ازدواج دارند توصیه میکند که دین و اخلاق همسر خود را مدنظر قرار دهند.

^۱ ری شهری، میزان الحکمه، ص ۲۵۲

^۲ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۵۳

۳- زن و شوهری که میخواهند عمری را با هم زندگی کنند و برای تربیت فرزندانی سالم و صالح کوشش و همکاری کنند باید با یکدیگر توافق و همتایی و همانندی داشته باشند تا مجذوب یکدیگر شوند و بتوانند نیازهای جسمی و روحی یکدیگر را درک کنند و به آن پاسخ گویند که به آن کفویت گویند.

۴- اسلام تأکید دارد درباره سابقه خانوادگی همسر، تحقیق لازم صورت گیرد و به خصوص، مراتب ایمانی و اخلاقی آنها در نظر گرفته شود، زیرا این اصالت خانوادگی در زندگی جدید و نسل بعد خانواده نوپا تأثیر خواهد داشت.

۵- بلوغ یعنی شکوفایی غریزه، چه برای پسر و چه برای دختر که همراه بحران است. ازدواج این بحران را تسکین میدهد، برای جوانان محیط امن و آرام ایجاد مینماید و در سایه وجود عواطف خانوادگی، روح سرکش او مهار میشود.

۶- بعضی از خانوادهها اولین عواملی را که در زندگی زناشویی مورد توجه قرار میدهند، میزان درآمد و ثروت طرف مقابل است، در صورتی که در اسلام ازدواج نکردن از ترس فقر را مذمت کرده و برعکس جوانان را به ازدواج ترغیب کرده و وعده افزایش مال بعد از ازدواج را داده است.

۷- زیبایی یک امتیاز است و در شیرینی و سعادت زندگی زناشویی تأثیر بسزایی دارد به طوری که لازم است یکدیگر را از نظر اندام و چهره و شکل ظاهری دوست داشته باشد، اما در مقایسه با شاخصهای مهمی مثل ایمان و اخلاق در درجه پائینتری قرار دارد.

ج. نوآوری مقاله

با توجه به کمبود آثار پژوهشی درباره ازدواج صحیح از منظر قرآن، این مقاله با نگرشی به آیات قرآن و روایات در پژوهشی نو، شاخصهای ازدواج صحیح را تبیین و تحلیل کرده است.

د. پیشنهادهای علمی

با توجه به اهمیت ازدواج در عصر کنونی و اهتمام دین اسلام به ازدواج صحیح و استحکام خانواده و روایات بسیار در این زمینه، پیشنهاد میگردد تا پژوهشهای دیگری درباره ازدواج صحیح از منظر اسلام و آیات و روایات تدوین گردد.

«فهرست منابع»

قرآن کریم: ترجمه براساس المیزان

۱- حر عاملی، محمدبن حسن بن علی، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشیعه؛ (۹-۱۴) قم مؤسسه آل بیت

۲- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه؛ (۱۳۷۷) تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران

۳- صدری، سیدضیاءالدین، آینه ازدواج و روابط همسران؛ (۱۳۷۸) بی جا، انجمن اولیاء و مربیان چاپ چهارم

۴- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق؛ (۱۳۷۰) قم، شریف (صفحه ۱۶)

۵- کلینی، محمدبن یعقوب، الاصول الکافی؛ (۱۴۰۷) تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم

۶- محمدینیا، اسدالله، بهشت جوانان؛ (۱۳۹۰) بی جا، سبط اکبر، چاپ ۳۰

۷- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه؛ (۱۳۸۴) تهران، دارالحديث

۸- مظاهری، علی اکبر، جوانان و انتخاب همسر؛ (۱۳۹۵) بی جا، قدسیان، ۳۸

۹- مکارم شیرازی، ناصر، ازدواج: الگوها، معیارها و ارزشها؛ (۱۳۸۸) قم، انتشارات امام علی بن ابی طالب

۱۰- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه؛ (۱۳۷۴) تهران، دارالکتاب الاسلامیه

۱۱- اربابی، نرجس، «فراتحلیلی بر ملاکهای انتخاب همسر از دیدگاه روانشناختی و دیدگاه اسلامی» بی جا، بی نا، ۱۳۹۴

۱۲- بوجاری، سهیلا، «بررسی تطبیقی جایگاه و اهمیت ازدواج و تشکیل خانواده در اسلام و یهود» معرفت ادیان، ۱۳۹۲، شماره ۳

- ۱۳- پناهی، علی احمد، «ازدواج در اسلام: با نگاهی به کارکردهای تربیتی و روانشناختی»، معرفت، ۱۳۸۵، شماره ۱۰۴
- ۱۴- حسین خانی نائینی، هادی، «معیارهای انتخاب همسر از دیدگاه اسلام»، اسلام و پژوهشهای تربیتی، ۱۳۸۹، شماره ۲
- ۱۵- حقانی زنجانی، حسین، «حقوق خانواده در اسلام»، شاهد یاران، ۱۳۸۷، شماره ۳۸
- ۱۶- حیدری، لیدا، «یک ازدواج موفق»، روانشناسی شادکامی و موفقیت، ۱۳۸۹، شماره ۸۱
- ۱۷- نادری، خیرالنساء، «ملاکهای ازدواج موفق»، روانشناسی شادکامی و موفقیت، ۱۳۸۹، شماره ۸۴
- ۱۸- جامع الاحادیث، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی
- ۱۹- جامع التفاسیر، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی